FINESTRA D'OPORTUNITAT

La tardor de Matteo Renzi

per Victor Solé Ferioli (@sule25)

Certo non si può dire che i tempi non siano confusi,

e mentre il pastore per salvare il suo gregge scuote la terra,

degli scandali riemergono purtroppo parole pericolose,

parole come… condono tombale[1].

Aquests versos són de la cançó ***Se non voti ti fai del male***, del famós cantautor **Adriano Celentano**. *Showman* d'esquerres. Cantant, actor, director, presentador de programes de televisió, Celentano va escriure aquesta cançó al 2013, quan el Movimento Cinque Stelle (M5S), el segon partit més fort d'Itàlia després del Partito Democratico (PD), estava començant a entonar la seva marxa triomfal com a partit de la protesta. Celentano sempre ha cultivat una estètica de **Quart Estat** molt propera al personatge **Olmo Dalcò**, líder partisà del film *Novecento* (1976) interpretat per un jove Gerard Depardieu –avui a les antítesis ideològiques del cantautor–. I Celentano és dels tants artistes, la majoria titllats d'esquerranosos per part de la dreta pura, o per conservadors per part dels *renzians*, que s'ha oposat a la reforma constitucional proposada per **Matteo Renzi**. Al referèndum de

[1] Traducció: *És clar que no es pot dir que els temps no siguin confusos, i mentre el pastor, per salvar el seu ramat, treballa la terra, des dels escàndols apareixen malauradament paraules perilloses, paraules com amnistia fiscal*.

diumenge 4 de desembre de 2016, els intel·lectuals progressistes s'han vist aliats del lepenisme de la **Lega Nord**, les ínfules del M5S, les turbulències de **Forza Italia** (FI), i la minoria anti-Renzi del PD. Tots contra el president del Consell de Ministres de la República Italiana. **Tots contra Matteo Renzi, que potser està vivint la seva pròpia tardor política**.

La derrota al plebiscit

Segons dades del Ministeri de l'Interior italià, La **participació** ha estat del 65,47%, arribant a números de rècord per ser un referèndum. Normalment, a Itàlia es vota un cap de setmana, de 8h a 20h el dissabte, i de 8h a 18h el diumenge. Així els primers resultats s'obtenen abans de la mitjanit. Aquest cop ha estat diferent. S'ha votat fins les 23h, en només un sol dia. Una sola jornada en què el **No ha guanyat amb el 59,11%** dels sufragis, quedant un Sí amb 40,89%. Les úniques regions que es van decantar per la opció defensada i promoguda pel govern van ser Emilia-Romagna, Trentino-Alto Adige i la Toscana. Totes les altres es van decantar majoritàriament pel No. Sobretot al nord, on Piemonte, Lombardia i Veneto, els tres motors de l'economia italiana, van decantar-se pel No. **A l'estranger**, en canvi, les coses es veien diferent: el Sí ha guanyat 64,70% davant d'un No amb 35,50%. És interessant veure com han votat els ciutadans italians que viuen Espanya: el Sí ha guanyat amb el 54,73%, i el No s'ha quedat en el 45,27%.

Ara toca fer un exercici de retrospectiva. Com s'ha fet la campanya? Què es votava, en aquest referèndum? Comencem per **la pregunta**. I és que la pregunta del plebiscit semblava que l'hagués escrit un notari d'un extint partit demòcrata-cristià català. **Una pregunta llarga, carregosa, que convidava a la confusió**:

> *Aproveu el text de la llei constitucional sobre les "disposicions per a la superació del bicameralisme paritari, la reducció del número de parlamentaris, la contenció dels costos del funcionament de les institucions, la supressió del Consell Econòmic i Social d'Itàlia (CNEL) i la revisió del Títol V de la part II de la Constitució", aprovat pel Parlament i publicat al Diari Oficial nº 88 del 15 d'abril de 2016?*[2]

Tan confusa i difícil era la pregunta, que el missatge s'havia reduït a la persona del primer ministre. Molts italians no coneixien, ni saben encara, quines eren les implicacions reals d'aquest plebiscit, que **vam analitzar breument a Finestra d'Oportunitat fa uns mesos**. De la pregunta del plebiscit es comprèn que després del mateix, l'estructura estatal de la República canviaria profundament, re-fundant-se en una **Tercera República**: un Senat merament territorial i secundari, sense la capacitat de fer mocions de censura o qüestions de confiança, amb menys senador; un premi de majoria de 50 diputats al partit polític que guanyés a les eleccions legislatives, amb la conseqüència d'assolir un Consell de Ministres i un primer ministre poderosos. Treure-li poder al legislatiu per a donar-lo a l'executiu. I, de retruc, deixar en desús el ***Consiglio Nazionale dell'Economia e del Lavoro*** (el CNEL), un òrgan consultiu vetust que va néixer de les tibantors entre la Democràcia Cristiana, el Partit Comunista i els liberals quan van haver de pactar la Constitució de 1948. El plebiscit del 4 de

[2] Text original: *Approvate il testo della legge costituzionale concernente "disposizioni per il superamento del bicameralismo paritario, la riduzione del numero dei parlamentari, il contenimento dei costi di funzionamento delle istituzioni, la soppressione del CNEL e la revisione del Titolo V della parte II della Costituzione", approvato dal Parlamento e pubblicato nella Gazzetta Ufficiale n. 88 del 15 aprile 2016?*

desembre de 2016 havia de legitimar una persona (Matteo Renzi), l'obra del seu govern (basat en reformes profundes de l'estat), i un nou camí per a Itàlia (la Tercera República nonata).

Tots contra Renzi: campanyes populistes pel no, i pel sí

El còmic **Maurizio Crozza** era la cara simpàtica del no al plebiscit, imitant Renzi parlant sobre el referèndum, el 17 d'octubre d'enguany. Les imitacions d'aquest famós còmic milanès són punyents i molt divertides. Quan Crozza vestit de Renzi parla de Berlusconi, de vegades l'anomena ***babbo***, sinònim de *papà*. Quan a Crozza li van preguntar què votaria el 4 de desembre, va respondre vacil·lant, intentant mantenir el secret del seu vot: "Al referèndum alguns votaran sí, i altres votaran que han entès la reforma". Si som prou espavilats, haurem entès què ha votat.

A Espanya, la televisió privada que presenta més programes de temàtica política és La Sexta. A Itàlia, **La Sette** (La7), on Renzi ha estat un fixe durant els darrers mesos. A La7, als tres canals de la Mediaset dels Berlusconi, i a la pública Rai. Sense oblidar els diaris de capçalera –*Il Corriere della Sera*, *La Repubblica*, *La Stampa*, *Il Sole 24 Ore*– i la ràdio. Si a Espanya el polític més convidat pels mitjans és Albert Rivera, un polític menor si el comparem amb Renzi, a Itàlia el convidat estrella de debats, tertúlies, entrevistes i altres era el primer ministre.

Pocs saben comunicar com Renzi. Es va posar el pes del *Sí* a les espatlles i el va defensar fins a les últimes conseqüències. No se li retreu la valentia, la gosadia, fins i tot la seva voluntat aventurera en política. Ell, com Berlusconi, comprèn que **per a fer política cal fer espectacle, cal ser un amic de la càmera i el micròfon, sense oblidar el *streaming* i les xarxes socials**. Renzi és un rival molt difícil, enemic de polítics de l'esquerra tradicional, com els decimonònics Massimo D'Alema i Pier Luigi Bersani. Enemic de les histèries del patró del M5S, **Beppe Grillo**. Tots anaven contra ell perquè el referèndum era la **finestra d'oportunitat** per a donar-li un cop mortal.

A part de les lògiques batalles i guerres entre partits, hi ha una por atàvica en la política italiana des de 1948: la por al ***cesarisme***. A Espanya li diem *caudillismo*. És la por a un poder executiu massa poderós. Una por a un Mussolini Bis, qui va començar com President del Consell de Ministres el 1922 i al 1925 ja es feia dir *Duce*, convertint-se en el guia espiritual de la "revolució nacional feixista", i instaurant una dictadura de vint anys. Existeix doncs un temor real a una dictadura personalista, tot i que no deixa de ser una hipèrbole ja que Itàlia és al 2016 un Estat Membre fundador de la Unió Europea, completament diferent al Regne d'Itàlia de la primera meitat del segle XX. De totes maneres, la por al *cesarisme* ens pot fer entendre que la República Italiana hagi comptat **63 primers ministres en 70 anys**. Una república governada de facto pel parlament bicameral, el qual tendeix a jugar partides de ping-pong extenuants.

Les **campanyes en favor del no i del sí han estat molt populistes**, tant des d'un camp com de l'altre. Un **vídeo del programa polític *Blob***, de la Rai 3 i recuperat pel diari *La Repubblica*, mostra en poc menys d'un minut i mig el bo i millor dels detractors i els defensors d'una o altra opció. Hi ha moments en política en què hom no sap si viu un espectacle o si la realitat és una hipèrbole mediatitzada. Les setmanes anteriors al referèndum de diumenge 4 de desembre han regalat moments televisius molt divertits... i molt inquietants. Perquè per primer cop en anys s'ha vist la **divisió** profunda i tensa dins la societat italiana: divisió política *dins* dels partits, *entre* els partits, entre els partits i la ciutadania, entre les opinions pública i publicada, entre les generacions més grans i les més joves –l'eterna

qüestió de la gerontocràcia–, entre la classe mitjana precaritzada i les famílies més riques i enriquides, entre els que viuen *dins* del país i els que vivim *fora*... Hi ha hagut moments que s'assemblava a un partit de futbol florentí, en què tot està permès menys el *fair play*. Figures com Giorgio Napolitano, o Silvio Berlusconi, o Ciriaco De Mita, han sortit de les seves hibernacions, posicionant-se en una opció o una altra. **Afirmar, però, que absolutament *tot* ha sigut populista és fal·laç**. Les campanyes han tendit al populisme, als missatges banals i fàcils, eslògans publicitaris o tràilers quasi cinematogràfics. Des de la campanya de *Basta un Si* (Només cal un Sí) hem llegit missatges com "Amb el sí, factures de la llum més barates. Amb el no, més diners als polítics" o "Més seguretat a carrers i vies? Només cal un sí". Mentre que des de la campanya del no hem llegit eslògans com "El no frena un segon Ventennio" o "Parem-li els peus!" El fons de la qüestió, en canvi, no era populista. Es tractava de decidir una reforma constitucional profunda que canviaria la fesomia de la República nascuda el 1948. Una decisió generacional, única en 70 anys, que es va pervertir per culpa del màrqueting polític.

Renzi ha fet un *all in* i ha perdut. Es va posar al centre de la reforma, potser per no cremar en excés el seu govern, el qual presenta ministres com **Pier Carlo Padoan** (Economia), que reben l'aprovat per part de la opinió pública. I el qual és, recordem-ho, una coalició amb els ex-berlusconians del Nou Centredreta. Matteo Renzi ha posat el focus sobre el seu personatge, produint la mateixa divisió que va produir Berlusconi. **No hi ha res més divisori en una societat que una personatge polític polèmic, sigui de dretes o d'esquerres**. Com en les sèries de televisió, o en paper couché, personatges de ficció amb caràcters molt determinats són font d'amor i d'odi. La política, la qual també és imatge, teatre, discurs, relat, ficció i realitat, necessita personatges als quals poder lapidar o admirar.

Renzi, però, ha fet valdre el suport de personalitats com **Roberto Benigni**, **Paolo Sorrentino** i fins i tot de Barack Obama. De fet, el primer ministre se'ls va endur al Sopar d'Estat que el president Obama li va dedicar el novembre passat. Una mena d'homenatge al *Made in Italy*, ja que la Casa Blanca es va omplir d'exponents de la cultura, la indústria i la intel·lectualitat italianes (vídeo). Cap altre primer ministre italià havia rebut aquesta mena de recepció en els darrers anys. Renzi ha defensat la seva amistat amb personatges mundials, intentant fer veure als seus ciutadans que Itàlia compta, que és un país important de la Unió Europea i d'Occident. Un fet que li ha reconegut **Romano Prodi**, ex-primer ministre italià en diferents períodes (1996–98 i 2006–08) i ex-president de la Comissió Europea (1999–2004). Prodi només li va reconèixer això, a més de concedir-li que la reforma, tot i no ser perfecta, era necessària pel país.

Renzi i la seva dona amb els Obama a la Casa Blanca. Font: *La Repubblica*.

Matteo Renzi ha intentat cultivar la seva imatge d'estadista mundial. Barack Obama li va demanar en públic que no dimitís si perdia el plebiscit. També li ho van demanar Angela Merkel i François Hollande, amb qui Renzi ha cultivat bones relacions, intentant posar Itàlia al mapa europeu i internacional. Sap que les seves crítiques són escoltades a les cancelleries europees, que han rebut retrets italians en quant a la poca ajuda comunitària per a gestionar la **crisi dels refugiats**, molts dels quals segueixen arribant a les costes de Lampedusa i Sicília.

I ara, què?

I ara, què? La política necessita suspens per a seguir. Degut als múltiples interessos dels múltiples jugadors, la política necessita les seves dosis de sorpresa, amb *cliffhangers* típics de les bones sèries de televisió. **Els politòlegs som com els crítics de cinema**. Encara que aquesta vegada el cine és la realitat. No podem fer *spoilers*, però gràcies a les experiències del passat i del present, ens aventurem a intuir el futur –un futur que a tots ens pot sorprendre. Vegeu el següent gràfic per comprendre l'*ara què* italià d'ara, tenint en compte les dues opcions que s'han votat el diumenge 4 de desembre.

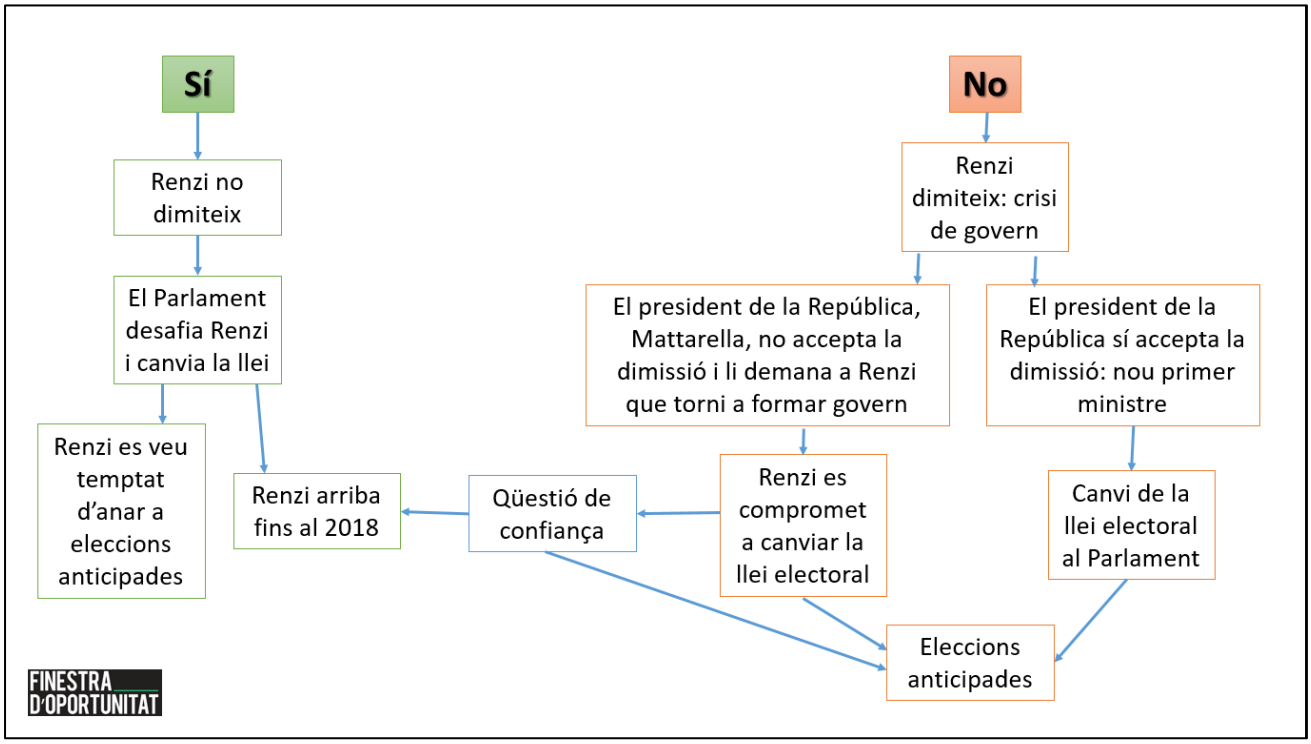

En el moment en què estem enllestint aquest article, Renzi ha presentat la seva dimissió. Tot apunta a que el president de la república, Mattarella, es decantarà per un candidat diferent a Renzi, per a que acabi la legislatura o almenys part de la mateixa, es comprometi a canviar una llei electoral pensada pel post-sí (una llei per un país inexistent) i concórrer a eleccions legislatives al 2017 o a principis del 2018. Compte, però! No cal donar per mort en Matteo Renzi. A Itàlia, molts zombies polítics han tornat per la porta del davant i del darrere a escena. Així que, per no estar tant trist, **Antonello Venditti** hauria d'escriure-li una cançó a Renzi, com va fer amb Berlusconi a *La ragazza del lunedí* (2011).

Imatge: Renzi en una visita oficial a Rússia. **Font**: Wikipedia.org.